

IMOM G'AZZOLIY TALQINIDAGI YIGIRMATA TIL OFATLARI TWENTY LANGUAGE DISASTERS IN THE INTERPRETATION OF IMAM GHAZALI

G'ofurov Umidjon Xabibullo o'g'li,

Farg'ona davlat universiteti filologiya fakulteti

o'zbek tili yo'nalishi 21.76A-guruh talabasi.

Annotatsiya: Muhammad G'azzoliyning "Thyo ulum-Ud-din" risolasi asosida ushbu maqolada Muhammad G'azzoliyning ilmiy ma'naviy merosida til ta'limining zamonaviy tahlil jarayoni va uning ilmiy axloqiy talqini qayta ko'rib chiqiladi. Uning zamonaviy versiyasi o'rta asr qadriyatlaridan olingan qiyosiy manbalar asosida talqin qilingan. G'azzoliy talqinidagi yigirmata til ofatlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: "Muhlikot", "Thyo ulum-ud-din", ilmiy ma'naviy meros, talqin, "Mukoshafat –ul qulub", til ofatlari.

Asosiy qism:

Muhammad G'azzoliy o'z axloqshunosligida tildan kelib chiqadigan ofatlar va ular bilan kurashish muammosiga alohida e'tibor beradi. Mashhur "Din ilmining tiklanishi" kitobining "Muhlikot" (halokatga yetaklovchi falokat) bobining "Til falokati" bo'limida olimlarning bu boradagi fikrlari tahlil qilingan. Muhammad G'azzoliyning ta'kidlashicha, "Til Xudo tomonidan berilgan ulug'vorlik va hikmat san'atidir". Darhaqiqat, mavjud bo'lgan, mavjud bo'lmagan, ma'lum va noma'lum narsalarning barchasi til yordamida tushuntiriladi. Til bizning tanamizning kichik a'zosi bo'lsa ham, inson hayotiy faoliyatida juda muhimdir. Ulamolar fikridan ma'lum bo'ladiki, kimki tilini ustara sifatida ishlatsa, shayton uni jar yoqasiga tortib, halokatinga boshlaydi. Shunday ekan, insoniyatning eng itoatsiz vakili tildir. Bu istalmagan oqibatlarga olib kelishi mumkin, chunki suyaksiz organlar osongina harakatlanishi mumkin. Og'zaki falokatdan qochishning yagona yo'li - tinchgina yurish, deydi G'azzoliy. Olim tilning quyidagi yigirma xil ofatlari borligini ta'kidlaydi:

Birinchi: behuda gap. Insonning o'ziga va o'zgalarga zarar keltirmaydigan gapi Alloh nazdida mubolag'adir (ixtiyoriy). Ammo bu jumlaning biror bir foydasi bor ekan, bu vaqtda yo yo'q qilinadi yoki zoye ketadi. G'azzoliy vaqtni mo'minning sarmoyasiga o'xshatadi. Darhaqiqat, bosh boyligi bo'lgan vaqtning qadrini bilgan kishi uni faqat foydali ishlarga sarflaydi. Alloh nazdida kim Allohning zikrini tark etib, bema'ni gaplar bilan mashg'ul bo'lsa, "U marvaridlarni olib qo'yishga qodir".

Ikkinchi til falokati - so'zlashuv. Bu keraksiz so'zlarning talaffuzidir. Darhaqiqat, zarur gapni bir-ikki og'zaki so'z bilan ifodalash yoki imkoni boricha qisqa

ifodalash ham mumkin. Demak, maqsadni bir soʻz bilan ifodalash mumkin boʻlsa-da, ikki yoki uch soʻzga oʻtish suhbatdoshni vaqtini oʻgʻiraydi.¹

Uchinchi falokat (noto'g'ri) *batil* so'ziga tushishdir. G'azzoliyning fikricha, ayollar g'iybatlari, mast gurunlar, boylarning zavqlari, turli nopok marosimlar va boshqa noxush holatlar xurofot botqog'iga tushib ketishiga olib keladi. Darhaqiqat, ko'pchilik shunchaki yig'ilib, birga o'tirishadi. Ularning suhbatini kimningdir obro'sini mazax qilish yoki xurofotli so'zlarga berilish vasvasasidan nariga o'tmaydi. Darhaqiqat, dunyoda xurofiy so'zlardan qochishning yagona yo'li - jumalaringizni qisqa tutishdir.

To'rtinchi ofat - tortishuvlar va o'rinsiz bahslar. Garchi uning o'zi haq bo'lsa-da, munozarani tugatgandan keyingina odamga ishonish mumkin, deydi, G'azzoliy.² Bundan kelib chiqadigan xulosa shuki, janjal odamlarni qarshilantiradi va nafrat uyg'otadi. Bahslar boshqa birovning har bir so'ziga qattiq qarshilik ko'rsatishdan kelib chiqadi. Ya'ni, bahslashuvchi shaxs so'z yoki ma'no yordamida suhbatdoshga zid keladi yoki so'zlovchining maqsadi shubhali deb o'ylaydi.

Beshinchi falokat, qarg'anish, uzoqqa cho'zilmaydi. Biror kishi xafa bo'lganda, til chegaralarini saqlab qolish qiyin. Alovat qalbni nafratga to'ldiradi va g'azabni qo'zg'atadi. Birovning g'azabi kuchasa, bahs mazmuni unutiladi. Hatto bir kishining quvonchidan ikkinchi odam qayg'uni his qiladi. Shuning uchun, deydi G'azzoliy, fitna qo'zg'atgan odam hech bo'lmaganda tasavvurini buzadi. Bu shuni anglatadiki, aqlli oz gapirsa, yetarli darajada mukofotlanadi.

Oltinchi ofat - g'alizlik. Gaplashish - bu tilga notiqlik ko'rsatishga urinish, jumlaning cho'zilgan kengaytmalar va uzoq so'zlardan tuzlash. Mutasavvurlarning fikricha, hamma narsa ma'lum maqsadlar bilan cheklanishi kerak. Gapning maqsadi nima qidirilayotganini tushuntirishdir. Unga ilingan hasham soxtalik, uydirmadan boshqa narsa emas.

Yettinchi ofat -so'kinish va haqoratlash. Behayo va buzg'unchi so'zlarni ishlatib, odob-axloq qoidalarini buzadigan xatti-harakatlar qilish. Bizning shariatimiz buni og'ir qabul qiladi. Chunki nutq jinsiy hodisalarga oid so'zlar orqali ifodalanadi. Bu so'zlarning manbai yovuzlik va haqoratdir. Shu boisdan ham G'azzoliy "fahsh va fahsh so'zlarni aniq iboralar bilan aytiladigan yomon so'zlar ekanini ta'kidlaydi. Ko'pincha bu so'zlar jimo (jinsiy aloqa) va unga aloqador so'zlar bilan birga talaffuz qilinadi. Aslida yaxshi odamlar bunday haqoratga munosabat bildirmaslar. Darhaqiqat, mehribon odamlar bu iboradan ehtiyot bo'lishadi va undan qochishadi.

¹ Abu Homid G'azzoliy «AYYUHAL VALAD» ASARINING O'ZBEK TILIDAGI TARJIMASI (qayta nashr) T.: Movarounnahr 2005 yil.

² Ortikov O. R. MUHAMMAD ABU HOMID IMOM G'AZZOLIY ASARLARIDA ILM-MA'RIFAT VA AXLOQ MASALALARI //MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS, -C. 117-122

Sakkizinchi ofat - la'nat. Xoh tirik, xoh jonsiz, xoh odam, xoh hayvon, ularni la'natlash gunohdir, deydi G'azzoliy³. Darhaqiqat, odamlar la'natni e'tiborsiz qoldirib, tilga undan foydalanish imkoniyatini berdilar. Ulamolarning fikricha, la'natlar buyuk va qudratli zotlarga qaratilgan bo'lib, Alloh taolo o'z hukmi bilan la'natlanganlarni olib ketishi uchundur. Lekin bu g'iybat masalasi bo'lgani uchun asl haqiqatni Allohdan boshqa bilguvchi zot yo'q.

To'qqizinchi ofat - bu bema'ni qo'shiq va buzilgan she'rdir. Olim nuqtai nazaridan qaraganda, she'r yozish va o'qishda qiyshiq ma'nolar va bitmas-tuganmas so'zlar bo'lmasa, hech qachon ayb bo'lmasligi aniq. Bu payg'ambarimizning "she'rda hikmat bor" degan fikrga asoslanadi.

O'ninchi falokat – beo'rin va bema'ni hazil. Mutasavvuflar, kichik hazillar bundan mustasno, hazilning asl dog'iga ruxsat berilishini tushunishadi. Bu shuni anglatadiki, bu boradagi norozilik bo'rttirilgan yoki davomiylik ohangini oladigan hazilga qaratilgan. Zero, odam ketma-ket hazillarga o'rganib qolgan va bu uning o'yin-kulgiga aylangan bo'lsa, uning tabiati hazilga moyil bo'ladi. Ko'ngil ochish va o'zingizni qandaydir o'yin-kulgilar bilan siylash ixtiyoriydir. Biroq, bir xil vazifalarga uzluksiz bog'lanish xato bo'ladi. Shunday qilib, agar hazillar juda ko'p bo'lsa, kulgi kuchayadi. Ko'p kulish ruhni o'ldiradi, uni nafratga to'ldiradi, mahorat va qadr-qimmatni o'chiradi. Ustozlarning ta'kidlashicha, "hazil o'z o'rnida qo'llangan bo'lsa, bunday illat qoralanmaydi."

O'n birinchi ofat - masxara va kinoya. "Masxara" deganda mensimaslik, kamsitish, kamchilikni ko'rsatish, ustidan kulish ma'nolari tushuniladi. Olimlar nazarida masxara qilish va zarar yetkazish uchun masxara qilish ham taqiqlangan. Ruhni masxara qilish, shu asosda qalbga zarar yetkazuvchi masxara qilish ham man etilgan. Ammo kimdir o'zini masxara qilishdan zavqlansa, olimlar bu shunchaki hazil ekanligini ta'kidlaydilar.

O'n ikkinchi ofat - sirlarning oshkor qilinishi. Shariat qonunlariga ko'ra, sirlarni oshkor qilish taqiqlangan. Chunki sirlar bor ekan, sir mazmuni va sirdoshga hurmatsizlik, qarz bo'ladi. G'azzoliyning so'zlariga ko'ra, bu holda sirlarni oshkor qilish kimgadir zarar yetkazishi mumkin bo'lsa, man etiladi. G'azzoliy buni quyidagicha ta'kidlagan. "Agar barcha yaxshi maqsadlarga faqat yolg'on bilan erishish mumkin bo'lsa, unda bu joizdir. Agar maqsad (biror narsa) mubolag'a bo'lsa, yolg'ondan foydalanish ham mubolag'adir. Agar maqsad muhim narsa bo'lsa, iloji boricha yolg'on gapirishdan qochish kerak.

O'n uchinchi ofat yolg'on va yolg'on qasamdir. So'zlar har doim va'dalarning boshidir, lekin qalb tomonidan bajarilmagan va'dalarning ahvoli yanada jiddiyroq. Ulamolar nazarida munofiqlik alomatlar ham shundaydir. Agar biror kishining niyati

³ Imom G'azzoliy. Kimiyoi saodat. -T.: Yangi asr avlodi, 2005

qasamni bajarish bo'lsa-yu, lekin u haqiqatda uni bajara olmasa, u holda qasam murshidlar nazarida va'dabozlik hisoblanmaydi. Qat'iy va'da bergandan so'ng, qasamni bajarmaslik uchun uzr bo'lmasa, vafo bo'lishi kerak. O'zing bajarmasligingni bilgan va'da berish esa ikkiyuzlamachilik belgisidir.

O'n to'rtinchi ofat yolg'on va yolg'on qasamdir. Nemis faylasufi Fridrix Nitsshening fikricha, yolg'onsiz yashab bo'lmaydi. Odamga yolg'on kerak, u haqiqat yukini ko'tarolmaydi, haqiqatga sodiq bo'lolmaydi. "Odamlar tinchligini buzmag! Ular yolg'on bilan o'z hayotlarini o'tkazsinlar. Yolg'on yaxshi, yolg'on hayotning tetikligidir" deb yozgandi Nitsche. Yolg'on gapirish ba'zan kislorodga o'xshaydi, u nafasni bo'shashtiradi va ishning harakatini tezlashtiradi. Shunday qilib, ba'zi odamlar uchun yolg'on hayot tarzidir. Biroq, nemis faylasufining qarashlarini to'liq ma'qullash noto'g'ri bo'lar edi. U insonni faqat insoniylik doirasida ko'radi.

Boshqalarga zarar yetkazadigan yolg'on gapirish ham noqonuniy hisoblanadi. Zararning eng past darajasi tinglovchining haqiqat o'rniga yolg'on eshitishidir. Natijada u haqiqatni bilmagan odamga aylanadi. Shunday ekan, yolg'on ikkiyuzlamachilikka olib boradigan eshiklardan biridir. Bu borada G'azzoliy Hasan Basriydan iqtibos keltiradi: "Munofiqlik so'zda, nutqda, tashqi ko'rinishda namoyon bo'ladigan ruhning xalifaligidir. Munofiqlik, shubhasiz, yolg'on orqali tiklanadi".⁴

O'n beshinchi falokat: G'iybat. "Ey birodarim, bilasizki, Alloh taolo Qur'onda bul yomonlikka qattiq ishora qiladi va o'liklarning jasadini g'iybat yaratuvchiga qiyoslaydi", degan G'azzoliy. Olimlarning fikriga ko'ra, g'iybatning chegarasi kimdir haqida sizga yoqmaydigan so'zlarni ishlatishdir. Bu turli vaziyatlarda o'zini namoyon qiladi. Bu so'z uning tanasidagi ba'zi bir jismoniy nuqsonlarni anglatadimi, uning qon tomiri, xatti-harakati yoki hatto kiyimi g'iybat hisoblanadi. Oddiy qilib aytganda, g'iybat odamlarni xafa qilish uchun ishlatadigan so'zlardir. G'azzoliy fikricha, g'iybatdan saqlanish ilm va amaliyotni uyg'unlashtirishni talab qiladi.

G'azzoliy aytadiki, mish-mishlar qalbda hosil bo'ladi, shuning uchun ruh shubhali bo'ladi, natijada qalb shubhali bo'ladi. Darhaqiqat, qalb shubha bilan qanoatlanmaydi, balki tekshirishni talab qiladi va josuslik yo'lini oladi. **O'n oltinchi ofat** behuda qichqirish, ovozni ko'tarib gapirish. Bu kishilarni xunuk odati bo'lib, qadr-qimmatni tushiradi, hurmatsizlikka yo'llaydi.

O'n yettinchi ofat - Tilyog'lamalik. Ikki tomon o'rtasida o'rmalab, sevimli so'zlari va iboralari bilan bir-biriga yopishgan ikki dushman, ikkiyuzlamachilik esa o'z sevimli so'zlari va iboralari bilan bir-biriga yopishgan, bu tilyog'lamalik. Mutafakkirning aytishicha, tilyog'lamalik baqirishdan yomonroq. Sababi, qichqiriq voqeaning faqat bir tomonini olib boradi. Tilsotarlar esa voqeaning ikki tomoniga ega.

⁴ Imom Abu Homid Muhammad ibn Muhammad al-G'azzoliy „IHYOU ULUMID-DIN" (Din ilmlarini jonlantirish) Ilm kitobi Birinchi kitob.10-13b.

G‘azzoliy Tilyog‘lamalikning dardni davolash usuli yomon narsaning yomonligini inkor etish, agar bunga qodir bo‘lmasang, sukut saqla, buni xayolingda yomonlik deb bil va buni tushun, deya uqtiradi.

O'n sakkizinchi ofat - maqtovdur. G‘azzoliyni madh etishda tabuning yagona o‘lchovi sifatida maqtoovchi maqtanayotgan odamni maqolning barcha sirlaridan, jumladan, xotirada sodir bo‘lgan voqealardan ogohlantirishi lozimligi, maqtoov yaxshi ish emasligi ta’kidlanadi.

O'n to'qqizinchi buyuk ofat g'aflatdir. So'fiylar uchun g'aflat bu gap tarkibidagi nozik ma'nolarni e'tiborsiz qoldirish. Mutafakkir nazarida jaholatdan omon qolish mezoni sukunatdir. Payg‘ambarimiz fikrlariga ko‘ra: “Jim bo‘lgan najot topadi, sukut saqlagan sog‘ bo‘ladi”.

Yigirmanchi eng katta falokat - bu umumjamo'a muammosi. Oqillar sharafiga ko'ra, oddiy odamlar Alloh taoloning sifatlari, Qur'ondagi so'zlar, qadimiymi yoki keyingimi kabi savollarni so'raydigan oddiy odamlar toifasidir. Ularning asosiy vazifasi Qur'onda aytilganlarga Allohning huzurida amal qilishdir. Aynan shuning uchun ular asl matnni unutib, keraksiz narsalar bilan vaqtlarini behuda o'tkazayotganliklarini ta'kidlanadi.

Natijada, olimlarning fikriga ko'ra, hatto tarjima qilish qobiliyati bo'lmasa ham, tushunarsiz va tushunish qiyin bo'lgan savollarni bermaslik yaxshiroqdir. Bu Payg‘ambarimizning quyidagi fikriga asoslanadi: “Odamlar bir-birlaridan “Hamma narsani Alloh yaratganmi?”, deb so‘rashganda va “Agar bo‘lmasa, Allohni kim yaratgan?” deyilsa, “O‘sha darajaga yetganlar”, deyishsin, deydilar. Aytingki: «U yolg‘iz Allohdir (ya'ni, Uning hech bir sahobasi yo'q. U yolg'izdir) Alloh (barcha sifatlarga ega) zotdir (ya'ni, barcha ehtiyojlar Unga qaratilgan, lekin u hech kimga muhtoj emas).⁵

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, mamlakatimiz ravnaqi xalqimizning har bir vakili qanday sog'lom ta'lim-tarbiya olishiga bog'liq ekan, Abu Homid G'azzoliyning til falokati va unga qarshi kurashish borasidagi fikrlari zarur va hali ham kech emas. , tegishli. Bu esa odamlarning ijtimoiy xabardorlik darajasini oshiradi, madaniy darajasini yanada yuqoriga olib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abu Homid G‘azzoliy «AYYUHAL VALAD» ASARINING O‘ZBEK TILIDAGI TARJIMASI (qayta nashr) T.: Movarounnahr 2005 yil.
2. Imom Abu Homid Muhammad ibn Muhammad al-G‘azzoliy „IHYOU ULUMID-DIN" (Din ilmlarini jonlantirish) Ilm kitobi Birinchi kitob. T.

⁵ Abu Homid G‘azzoliy “Ihyou ulumid din” Rashid Zohid tarjimasini. / “Matbaachi” nashriyoti. Toshkent, 2022.-509b

3. Ortiqov O. R. GLOBALLASHUV JARAYONIDA BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA MAFKURAVIY IMMUNITETNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI //Scientific progress. 2021. T. 1. - №. 5. - C. 160-165.
4. Ortikov O. R. MUHAMMAD ABU HOMID IMOM G‘AZZOLIY ASARLARIDA ILM-MA‘RIFAT VA AXLOQ MASALALARI //MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS, -C. 117-122
5. Imom G‘azzoliy. Kimiyoi saodat. -T.: Yangi asr avlodi, 2005.
6. Sulaymonov, J. (2021) ABDURAHMON IBN XALDUNNING TAMADDUN TARAQQIYOTI HAQIDAGI QARASHLARIDA JAMIYAT TAHLILI//Academic Research in Educational Sciences, Vol. 2 Special Issue 1, 2021. 451-455 R.
7. Sulaymonov, J. Karimov, N. Contribution of Abu Isa Tirmidhi to the Science of Hadith //International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering(IJITEE) ISSN: 2278-3075, Volume-9 Issue-1, November, 2019. P. 593-599.
8. Sulaymonov, J. B. (2021). ABU ZAYD ABDURAHMON IBN XALDUNNING „MUQADDIMA "ASARIDA DAVLAT TUSHUNCHASIGA YONDASHUVLAR TALQINI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(6), 9-14.
9. Abu Homid G‘azzoliy “Ihyou ulumid din” Rashid Zohid tarjimasini./ “Matbaachi” nashriyoti. Toshkent,2022.-509b
10. Abu Homid G‘azzoliy “Ey farzand”/Toshkent: ”Book Media Shop” MCHJ qoshidagi Munir nashriyoti,2021.-96b
11. www.ziyouz.com
12. www.wikipedia.uz

Referens:

1. Sayidolimov, Javoxirbek Baxtiyorjon o‘g‘li AGIOGRAFIK ADABIYOTDA TAZKIRA // ORIENSS. 2023. №12. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/agiografik-adabiyotda-tazkira>
2. Baxtiyorjon o‘g‘li S. J. SHARQ AGIOGRAFIYASI RIVOJIDA SIYRA JANRINING AHAMIYATI //SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH. – 2023. – T. 2. – №. 14. – C. 38-41.
3. Baxtiyorjon o‘g‘li, Sayidolimov Javohirbek. "SHARQ AGIOGRAFIYASI RIVOJIDA SIYRA JANRINING AHAMIYATI." SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH 2.14 (2023): 38-41.
4. Baxtiyorjon o‘g‘li, S. J. (2023). SHARQ AGIOGRAFIYASI RIVOJIDA SIYRA JANRINING AHAMIYATI. SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH, 2(14), 38-41.